

KÁNTOROK ÉS KÁNTORVERSEK TOPOLYÁN

Topolya pusztát 1750-ben telepítették be 120 magyar és 80 szlovák családdal. A régi község a mai kaszárnnyával szembeni dombokon állott. 1767-ben egy egyházlátogatási jegyzőkönyv arról tanúskodik, hogy az ún. Várhegyen még megtalálhatók a Pusztatemplom romjai. Az új település lakói a még fellelhető köveket valószínűleg elhordták, és beépítették a házakba. Az új lakók már 1751-ben imaházat építettek, melyet Sárlos Boldogasszonyról neveztek el. Július 2-a, Sárlos Boldogasszony napja, az aratás kezdete volt. 1764-ben épült az első templom. 1904-ben lebontják ezt a kistemplomot, és hozzáfognak a mai, gótikus stílusú templom építéséhez. 1906-ban készült el ez az óriási építmény. 1755-től 1758-ig a szabadkai ferencesek látják el a papi teendőket. 1758-ban ki-nevezik az első plébánost Radics Péter személyében. Pontos kimutatás készült a plébánosokról, a káplánokról, sőt az apácákról is, mert 1869-ben épült a zárdaiskola, 1797-ben a golgota, a stációk pedig 1878-ban készültek el. Kilenc topolyai fiatal választotta a papi hivatást, köztük volt plébános, jezsuita szerzetes, hittérítő, iskolatestvér stb. Az egyházközség patrónusa a Kray, majd a Zichy család. Sajnos, a kántorokról csak hiányos adatokat találtam. A topolyai plébánián mindössze néhány ún. vizitáció található, amely latin nyelvű jegyzőkönyv az egész egyházközség működéséről. Nem minden évben készült ilyen. Ez a beszámoló jelentést ad Ludi magiszterről, vagyis a kántorról is. Talán a Kalocsai Egyházközség irattárában minden adatot meg lehetne találni, de nem állt módomban ezt a kutatást elvégezni. A szabadkai Püspöki Hivatal nem tudott vagy nem óhajtott segíteni. Az első adat szerint 1767-ben Josephus Námesztovszki a kántor, 1778-ban pedig már Emericus Dévai. Az 1791-es vizitációban szintén Emericus Dévait jelölik meg kántorként, és több adat is van róla. Kisköszegi születésű, baranyai, 39 éves, nő, beszél magyarul, németül, szlávul. Vörösmartról jött ide. Kifogástalan erkölcsű, fizetése 570 korona (keresztelés 7 korona, temetés 15

korona, házasságkötés 22 korona, stóla 50 korona). A következő vizi-táció 1813-ból való. A kántor Stefanus Andrej, 45 éves, Jászberényben született. Beszél és ír magyarul, latinul, németül, nő, 19 éve itt kántor-kodik, engedelmes és hűséges az egyházhoz, nagyon jó hangja van. Új kántorházat építettek számára. 400 koronát kap, de van természetbeni juttatása is. Valószínű, hogy 1829-ig Andrej István lehetett a kántor, és ő írhatta azt a bizonyos *Topolyai Krónikát* is a bárónő részére, amely Topolya történetét dolgozza fel 1808-tól 1811-ig.

Az 1829-es jegyzőkönyvben Paulus Andrejt tüntetik fel kántorként, aki 37 éves, neves orgonista, háromszobás lakása van, és igen jól végzi a dolgát. Andrej Pál 1832-ben halt meg. A következő negyven évben nem tudjuk pontosan, hogy kik lehettek a kántorok. Talán Major Antal, egy tanító fia, felbukkan egy Smera nevű egyén is, de mást nem tudunk róla. Létezik egy bejegyzés 1864-ből Berec Máté nevű martonosi személyről is. 1888-tól Szabó László neve bukkan fel, ő bizonyosan kántor volt, hiszen négy sűrűn teleírt füzetet hagyott hátra.

1870-ben megalakult a Topolyai Espereskerület, és nagy a valószínűsége annak, hogy a topolyai plébánia irattára még nagyon sok értékes adatot rejteget. Az 1800-as évek végétől már folyamatosan ismerjük a kántorokat. A topolyai katolikus templom orgonája az egyik legszebb hangszer a szabadkai püspökség területén. 1907-ben épült Zahorec István és Lőrinc Katalin adományából. Építője Angster József. Valószínűleg már előbb is volt valamilyen harmónium, habár Szabó László feljegyzéseinek egy részét még kotta nélkül vetette papírra.

A mai kántornővér, aki 1978 óta helyettesít: Mária Nicefora őrzi az orgona mellett a régi kántorok füzeteit. A kézzel írott négy vastag füzet fedelére ez a név van írva: Szabó László 1888. A füzetek csupa egyházi éneket és egyházi jellegű szöveget tartalmaznak. A kántor részletesen leírja a mise minden mozzanatát: hogy mit mond a pap, mit a kántor. Található szöveg minden ünnepéről az évnek. Így szent angyalokról, szentekről, apostolokról, Szent András haváról, mindenszentekről, Szent Imréről, aki tündöklő csillaga a magyar nemzetnek. Részletes a leírás Szent Márton püspökről, aki Szombathely városának szülöttje volt, nagy hatalommal rendelkezett az ördög ellen, és papi munkájáért örök jutalmat nyert. Beszámol még Szent Gellértről, Szent Cicelléről, Katalinról, Miklósról, karácsony haváról, Szent Luca mártíromságáról:

*Szent Luca mártír Szirakuzában,
Mind szép szűz fényben már kiskorában.*

Úgy tűnik, ezek példabeszédek voltak a tanulók számára. Általában versben írta őket. Külön figyelmet élvez Szűz Mária, az ő alakját több-féleképpen elemzi, de kitüntető figyelemmel viszonyul a kántor Szent Istvánhoz is.

Vers Szabó Lászlótól Jézus születéséről:

*Nyugodj, kised, csendességben,
Mostan még vagy békességben.
Nyugodj, kised, pólyácskádiban,
Mint a nyugalom ágyában.
Hunyd be mindkét szemedet,
Senki még ellened nem jöhet,
Az a tövis még ki nem nőtt,
Mely lyuggassa fejedet,
Sem Herodes irigysége,
Sem a zsidók dühössége,
Nyugodj, neked még nem árt.
De ha mi kezdünk nyugodni,
Kelj fel, és ne hagyj aludni,
Nyisd meg a mennyei zárt.*

Nagybőjtre a következő verset szánja:

*Ah, mint meg van változva
Az a csuda szépség,
Amelyre kíváncozva
Nézett a föld és ég.
Elborult fényessége,
Nincs színe s ékessége.
Népetől megutáltatik,
Latrok közé számláltatik,
A Mindenek Ura,
Az Isten szent Fia.
Három egész óráig
Függ így a kínos fán,
Utolsó cseppig, fogytig,
Vérét ott kiontatván.
Feladja végre lelkét,
Leteszi nagy életét.
Ura halálát érezte
A föld, a nap nem nézhette,
Elrejtette magát,
Megvonta világát.*

Mint már említettem, négy vastag füzetet írt tele Szabó László, de egyetlenegy halottas vers sem található köztük, s adat sincs a kántor személyéről. Bizonyosan tanító is volt, mert szövegei nevelő célzatúak, s mivel lányokkal is foglalkozik, igen sok női szentet felsorol.

Szabó László füzetein kívül még 8 kottafüzetet találtunk. Ezek legnagyobb részét egy Pály Lajos nevű kántor írta tele. Úgy tűnik, ezek a füzetek a templomi énekkar dalárdája számára íródtak. Volt négyszólamos és kétszólamos férfikar, majd később vegyes kar. A füzetek felirata:

Tenor 1	2 füzet
Tenor 2	2 füzet
Bariton 2	2 füzet
Bariton 2	2 füzet

Pály Lajosról annyit tudunk, hogy 1904-ben már Topolya kántora volt, s ő irányította a kistemplom lebontását. Szatmárnémetiben született, és 1932-ben halt meg Topolyán. 72 éves volt. Nem tudjuk, hogy hol végzett, milyen képesítéssel rendelkezett. Füzeteiből ítélve úgy tűnik, hogy zenei tehetség. Ez a 8 sűrűn telekottázott és szöveggel ellátott füzet bőven elég lenne egy ambiciózus fiatal pap vagy kántor doktori értekezésének a megírásához. Hogy mégis milyen értéket képvisel ez a ránk hagyott anyag, azt csak egy egyházi zenében jártas ember tudná megállapítani. A megítélés még várat magára, de az nem lehet vita tárgya, hogy nagy értékről van szó. Nem kizárólag a dalárda számára írt anyagot tartalmazzák e füzetek, hanem miseénekeket, különböző ünnepekre írt dalokat is feldolgoz, minden templomi mozzanatot, szerepel itt minden ünnep és minden jelentős nap. Minden egyes éneknél megjegyzi, hogy ki szerezte a zenéjét, ki a szövegét, valamint azt is, hogy hány hangra. A szerző legtöbbször Pály Lajos vagy Pály Ede, esetleg Lányi Ernő, illetve ezt írja: Zsuzskovszki éneke után 4 hangra Pály Lajos. Találtam a füzetekben egy betlehemes pásztorjátékot is, ennek a pásztorjátéknak egyes részleteivel már találkoztam népköltési gyűjtéseim során. Pály Lajos lejegyzése:

*Áldott, ki hozzánk jött a közelünkbe,
Ki született a mai éjjelben.
Imádjuk leborulva az isteni gyermeket,
A mi nemzetünk megváltóját.
Pásztorok, társak, keljünk fel,
A fényességhez menjünk el.
Mert ez a csoda, nem láttuk soha,
Mi történhetett ott?
Óh, áldott kisdéd!
Hát vén Coridor, láttál-é ilyet?
Tanyán történt! Sok mesével voltál.
Te, Palkó, Jankó a dudádat.
Ezt nem jövendölted te sohase –
Hallgass, ne beszélj olyan sokat!*

*Bodri, szedd össze a nyáját!
 András a furulyádat!
 Hamar oda siessünk,
 A fényes angyalt kövessük.
 Túrút, vaját, tejet, sajtocskát vigyünk, s a
 Kisdednek szép báránykát.
 Nézd, minél tovább megyünk, annál szebbet
 szemlélünk,
 Ott áll az anya, jaj, de szép kis ártatlanka!
 Isten hozott titeket, pásztorok, mondja az angyal,
 Itt az uratok, e kisdedecske,
 Ékes gyermekecske léssen üdvözítőök és megváltótok.
 Hát te Coridor most mit bámulsz, hogy beszélni
 se tudsz?
 Igaz, hogy vén vagy, csak hátul maradj.
 Palkó a dudáddal most egy nótát fújjál!
 Áldott kisded, áldj meg minket!
 Így dicsér most téged minden teremtményed.
 Pásztorok csudát láttok, gyertek velem, hallgassátok.
 Mert egy szűz az éjszakán,
 Fiacskát szült a szénán.
 Pásztorok, pásztorok az istállóhoz,
 Siessünk a Megváltóhoz,
 Ki barmok jászolában, betakarva pólyában,
 Siessünk hozzája!*

Ezt a pásztorjátékot valószínűleg karácsonykor játszották a templomban, így került be a füzetekbe. Ezeket a füzeteket olvasgatva kirajzolódik előttünk a kántor szerepe. Nemcsak a misét kíséri, dalárdát vezet, zenei számokat komponál az énekkar számára, dalokat ír a misékre és a gyerekeknek is. Közben persze a kántor általános kötelezettségeit is elvégzi (keresztelő, esküvő, temetés). Nagyon ismert és többször bejegyzett ének: *Választottak gabonája*, *Az oltári szentség*. A kottafüzeteket topolyai polgárok ajándékozták. Minden füzetre pontosan fel van jegyezve az ajándékozó támogatók neve. Így:

Fontányi Ferenc úr ajándéka a topolyai római katolikus templom énekkarának

Tóth Béla úr ajándéka a topolyai római katolikus templom énekkarának

Bencsik Péter úr ajándéka a topolyai római katolikus templom énekkarának

Pataki Pál úr ajándéka a topolyai római katolikus templom énekkarának

Kistamás Ferenc úr ajándéka a topolyai római katolikus templom énekkarának

Hajnal Mihály úr ajándéka a topolyai római katolikus templom énekkarának

Maga Pály Lajos csak egyetlenegy füzetre írta fel 1922-ben a következőket: A bácstopolyai római katolikus énekkar használatára. Vasárnapi és ünnepi alkalmakra való egyházi énekek 4 szólamra, saját szerzeményeivel bővítve összeállította Pály Lajos, bácstopolyai római katolikus kántor.

Pály Lajos még egy aratási verset is lejegyzett 1923-ban:

*Hálaimára
Dobban a szívünk,
Hozzád az égbe fel
Örök Istenünk.
Oh, vedd kedvesen
Jó s kegyes atyánk
A hozzád szálló
Hálaadó imánk.
Mindenekfelett
Áldunk, hogy kegyed
Bő áldással
Halmazott kezed,
Legyen ezerszer
Áldott szent szavad,
Habár nem vagyunk
Méltók s érdemesek arra,
Hogy lennénk tovább is kegyes,
De megígérjük,
Hogy jobbak leszünk,
Hogy megjavulunk,
S már nem vétkezünk.
Te vagy alkotónk,
S életet adónk.
Jó atyánk, ezért
Porba borulunk
Előtted és csak
Neked hódolunk.*

Írt köszöntőt az újévi ünnepekre is.

Egyetlenegy halotti búcsúztatót sem hagyott ránk.

Pály Lajos halála után 1933-ig Tallós István segédkántor és Bencsik Ferenc segédkántor látták el a kántori tisztségeket. Bencsik Ferenc Doroszlóra ment kántornak. Tallós 92 éves korában halt meg.

1933-tól 1951-ig Hoffman Károly Topolya kántora. Hoffman Károlynak végzett mint kántortanító 1914-ben. Pály Lajoshoz méltó zenei képességgel rendelkezett. Hangja erős és iskolázott volt, mikor énekelt, csak úgy zengett a hatalmas templom. Kitűnő verselő, mindenkit meg-

rikatott a temetéseken. Először Csantavéren dolgozott, majd a dalárdát vezette Topolyán. Országos sikereket értek el, Pály mellett dolgozott, különösen 1919 után jelentősek a határon túli szerepléscik is. Az Ipartestület és templom dalárdája sok esetben közös. Hoffman követi Pály Lajost a zeneszerzésben. Tehát egyházi zene szerzésével is foglalkozik. Mindig feltünteti: Pály Lajos zenéjére szerezte Hoffman Károly. 4 hangra vagy 2 hangra írott darabok. Tehetséges ember volt. Csak akkor tudtuk meg, hogy milyen intenzitással és milyen nagyszerű hangon énekelt, amikor már elment, és más lépett az örökébe. Foglalkozott a gyermekkórossal is, az egyik füzetben gyermekeknek írt dalokat találtam:

*Vili éneke,
Hajócska, menj,
Naphívogató,
Éva altatója,
Anyák köszöntése.*

Igen kedves a következő májusi dal:

*Kispacsirta zeng a légben,
Dala hangzik messze szépen,
Zöld vetés közt fűrjecske,
Pütypalattyol rejtőzve.*

*Más: A faluban minden csendes,
Még az éjmadár sem repdes,
Nyugodalom lakik benne,
Mintha temetőhely lenne.*

*Más: Édesanyám sírján minden nefelejcsset
Letarolt a galád ellenség.
Istenem, ha egyszer haza tudnék menni,
Édesanyám sírhalmára friss virágot tenni.*

*Más: A rátóti halastó, de halastó
Beleestem kocsistul, de lovastul,
Én istenem, ki húz ki, de ki húz ki,
Sajnál engem valaki, de valaki.*

Ezek is kórusművek, de természetesen a legtöbb kórusmű egyházi tárgyú. Hiszekegyre, Glóriára, Evangéliumra íródott, a legszámosabbak azonban a Máriához szólóak. Hoffman kántor jeles cselekedetei közé tartozott, hogy több tehetséges topolyai fiatal zenére oktatót, ezek között ma van zongoraművész és hegedűművész is. Kántorfüzeteit magá-

val vitte, s halála után fia e füzeteket Cservenák Ferenc és Cservenák Imre szabadkai kántornak adta át. Hoffman távozása után a kántori tisztelet tanítványa, Illés Jenő töltötte be 1951-től 1978-ig. Ő is becsületesen teljesítette feladatát, s nagyon komoly könyvtára van ma is a kántori tevékenységekkel kapcsolatban. Minden temetésre készült, és a búcsúztatókat meg is őrizte, megjelölte a halott nevét, életkorát, családi állapotát, elhalálzásának időpontját, esetleg a halál okát s a lakhelyét.

Egész Topolyát megrázta 1967-ben egy súlyos családi tragédia. Az apa, az anya és a kislány autóbaleset áldozata, a másik gyermek életben marad, mert nem ugyanabban az autóban ül, s végignézi a tragédiát.

Tóth József 47 éves, felesége, Kaszap Emília 37 éves, Tóth Ottília 11 éves

*Mintha meg kellene törni a szívnek menthetetlenül,
Úgy állunk itt könnyes szemmel a három koporsó körül.
Sóhajunk száll az Istenhez, mily kegyetlen a halál,
Kíséri a lépteinket s csak egy pillanatra vár.*

*Nincs közöttünk olyan lélek, kit nem ráz meg a látvány,
Három halott egy családban: apa, anya s kislány.
Egy családban ilyen nagy gyász, nem történt még egy napon,
Talán a nagyvilágban is ez csak ritka alkalom.*

*Az apa 47 éves, 37 a hitvese, kinek ne fájna a szíve,
Kisleányuk csak 11 éves, ilyet ki ne könnyezne,
Milyen rémes gondolat, fiatalok haltak meg,
Még fájóbb a kis árvának, többet nem is veszthetett.*

*Fájdalom tölti be lelkünk, ha minderre gondolunk,
Vigaszt nyerünk, ha Istenhez most értük fohászkodunk.
Szerencsétlenség okozta végzetes halálukat,
Elbúcsúznak, utoljára halljuk a szavukat.*

*Erika, drága kislányunk, szeretett kis testvérem,
Itt egyszerre árva lettél, itt ebben az életben.
Hullajtod sorba koporsóinkra gyermeki könnyeidet,
Kérjük Istent, legyen szív ki téged tovább nevel.*

*Mindkettőtöknek, jó szüleink, tudjuk, vérzik szívetek,
Kis unokáttal együtt elbúcsúznak tőletek.
A ti gondjaitokra bízunk élő kislányunkat,
Nyerjétek a jó Istentől vigaszteljes napokat.*

*Sógorom, párom fivére, elbúcsúzunk tőled is,
Egyszerre háromunkat a halál ma a sírba visz.
Családoddal hulljon fölénk bús jelként a könnyetek,
Szíveiteknek virága virítson sírunk felett.*

*Nagybátyáink, nagynénéink és egész családotok,
Ennél szomorúbb napra itt többé nem virradhattok.
Kománk, komasszonyunk, ti is megrendülve álltok itt,
Mi hároman befejeztük a földi élet útjait.*

*Összes kedves rokonaink, ismerősök, szomszédok,
Munkatársak, munkatársnők, iskolás kis pajtások,
Hálát mondunk jóságtokért, még a sírhoz kísérfetek,
Óvjon meg az egek ura minden bajtól titeket.*

*Végül Megváltó Jézusunk, előtted leborulunk
Egy család áll ítéletre eléd, jóságos Urunk.
Add meg örök boldogságunk a mennyei örömben,
Testünk nyerjen nyugalmat lent a sír mélyén.*

Ámen.

Illés Jenő kántornak számtalan vastag füzete van teleírva ilyen halottas búcsúztatókkal. Minden temetési éneket leírt, közölte velünk. 27 év alatt volt belőlük bőven.

Mária Nicefora még azt is feljegyzi, hogy gyónt vagy nem gyónt az illető a halála előtt. Ő is lejegyzti a halotti búcsúztatókat. A kántornővér gyűjteményéből:

*A jó Isten irgalmából hosszú pályát éltem át,
Az ő kedves jóságából elértem a végórát,
Szent szíveden megpihenni hozzád szálllok, Istenem,
Híved voltam, nagy jutalmul szent nyugalmat adj nekem.*

*89 évet éltem e mulandó életben,
Sok örömet és bánatot köszönök az Istennek.
Megnyugodva eltávozom jól elkészült lélekkel,
Háromheti súlyos kínok lezárták a szememet.*

*17 év özvegységet megnyugodva viseltem,
Jó páromat a sír mélyén máma újra föllelem
Szálljon rátok szeretteim az anyai áldásom,
Utoljára én tőletek most eképpen búcsúzom:*

*Két jó fiam párotokkal, első szavam tiétek,
Unokák és dédunokák áldásom vegyétek.
Kedves szeretteitekkel, kik hozzám jók voltatok,
És a hosszú betegségben szépen vigasztaltatok.*

*Nehéz özvegységem alatt ápoltatok engemet,
Koporsóból hálás szívvel búcsúzom most tőletek.
Két özvegy sógornőm minden családtagoddal,
Azt kívánom a túlsó partról, éljete ti boldogan.*

*Mindenkinek hálát mondok, akik most jelen vagytok,
Távoliak és itteni minden kedves rokonok,
Jó szomszédok, ismerősök és végtiszteletadók,
Koporsóból hálás szívvel tőletek most búcsúzom,
Növeljétek szívetekben a Szent Szűz tiszteletét,
Kezetekben olvasóval dicsérijétek szent nevét.*

*Szeretettel és békében imádjátok az Istent,
Én majd a szép mennyországban imádkozom értetek.
Ó, Mária, Isten anyja, énnekem is jó anyám,
Mindig kértem, légy mellettem a halálom óráján,
Isten után vágyik lelkem, nála nyugalmat talál,
Legyen egykor nagyon boldog és dicső a feltámadás.*

Ámen.

Laci Julianna, 89 éves, meggyónt.

Az 1978 óta helyettesítő kántornővér az évek múlásával egyre nehezebben mozog. Az elmúlt esztendőben a szabadkai püspökség kezdeményezte a kántorképzést, volt is jelentkező, de aztán az egész valahogy elmaradt.